News Science
Online ISSN: 2980-9274 Print ISSN: 2382-9788
Homepage: www.mjourcom.ir

Protection of Personal Data in AI-Driven Journalism Under the Iranian Legal System: An Analysis of the "DAVAM" Law and the Computer Crimes Act

Hasan Biarjomandi [1]✉

1. Corresponding author, Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Golestan University, Gorgan, Iran. Email: h.biarjomandi@gu.ac.ir

Article Info

Article type
Research Article

Article history:
Received: 15 June 2026
Received in revised form: 28 October 2026
Accepted: 27 November 2026
Available online: 30 December 2026

Keywords:
Journalists,
Personal Data,
Data Protection,
Iran,
Artificial Intelligence.

ABSTRACT

Objective: The purpose of this research is to examine the current legal order governing the protection of journalists' personal data in the Islamic Republic of Iran, with a focus on the Constitution and two ordinary laws, namely the DAVAM (Electronic Commerce) Law and the Computer Crimes Law.

Method: This research is based on the library method and on the analysis of legal texts, with a focus on the Constitution of the Islamic Republic of Iran and the two laws of DAVAM and Computer Crimes. It also draws upon secondary sources such as legal works related to media law, computer crimes, and personal data protection. The analytical method is grounded in the main foundations of descriptive and explanatory analysis, as well as literal interpretive analysis.

Results: The findings of this study indicate that the principles encompassing the role, status, and privacy protection of journalists are regarded as appropriate for a democratic society, and that, as a consequence of such a role and status, the protection of journalists' personal data should be distinct from that of ordinary citizens. However, journalists' personal data is protected under two ordinary laws, like that of other individuals; in other words, there is no specific and clear law in this regard.

Conclusions: The status of journalists in a democratic society is distinct from that of other individuals, and even their lives and personal data are indirectly linked to the principles of media rights and, in short, to the architecture of freedom of expression. Failure to guarantee this in the cyberspace of artificial intelligence-integrated structures can play a destructive role in the personal lives of journalists and negatively affect their media activities.

Cite this article: Biarjomandi, H., (2026), Protection of Personal Data in AI-Driven Journalism Under the Iranian Legal System: An Analysis of the "DAVAM" Law and the Computer Crimes Act, ***News Science***, 15 (4), 10-14.
DOI : http//doi.org/ 10.22034/lrsi.2026.585529.1527

Publisher: Press Institute for Contemporary International Journalism (PICIJ)
© The Author(s) retain the copyright.
DOI: http//doi.org/10.22034/lrsi.2026.585529.1527

The Journal of *News Science*
Vol. 15, No. 4, Ser.60, Winter 2026, P. 10- 14
Journal homepage: https://www.mjourcom.ir/
DOI : http//doi.org/10.22034/lrsi.2026.585529.1527

Open Access

ORIGINAL ARTICLE

Protection of Personal Data in AI-Driven Journalism Under the Iranian Legal System: An Analysis of the "DAVAM" Law and the Computer Crimes Act

Hasan Biarjomandi [1]

1. Corresponding author, Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Golestan University, Gorgan, Iran. Email: h.biarjomandi@gu.ac.ir

Received: June 15, 2026 Accepted: November 27, 2026

EXTENDED ABSTRACT

Introduction:

With the recent development and widespread global application of AI technologies and systems, concerns regarding the collection and processing of personal data have emerged as one of the most contentious issues surrounding this technology worldwide. Given the legal capacities associated with the protection of individuals' privacy, this matter has rapidly attracted the attention of major legal traditions and the leading judicial systems influenced by them.

Undoubtedly, this imperative to protect privacy has been intensified by the global development and deployment of AI technologies in news collection, processing, and algorithmic generation, driving profound and ongoing transformations in media and journalistic activities. Crucially, the collection and processing of journalists' personal data-unlike that of ordinary citizens or even other professional groups-not only constitutes a violation of privacy but may also amount to an encroachment upon journalistic sources, which themselves represent a vital interest in a democratic society. Therefore, if an environment of trust and reliability is established within the framework of AI-driven journalism, journalists can take effective steps toward fulfilling their crucial mission and advancing societal progress.

Within this framework, the central problem of this research is to examine the legal capacities for the protection of personal data in the process of AI-driven journalism under Iranian law. Although the Constitution of the Islamic Republic of Iran has established general principles regarding privacy protection, no specific legal research has yet been conducted on the capacities of the National Data and Information Management Act and the Computer Crimes Act for safeguarding personal data within AI-driven journalism. Accordingly, the main research questions are: What is the normative scope of application of the National Data and Information Management Act and the Computer Crimes Act in guaranteeing data privacy? What challenges are posed to media activities by the absence of exceptions, such as the protection of personal data in the process of AI-driven journalism?

Method:

This research is conducted using a library-based methodology and textual analysis of the legal framework of the Islamic Republic of Iran. In other words, it provides a legal analysis of the current regulatory order governing the protection of journalists' personal data in Iran, focusing on the DAVAM Act and the Computer Crimes Act. Accordingly, the researcher relies on the interpretation and legal analysis of the provisions of these laws, as well as on ascertaining the current legal status. Therefore, in addition to the primary sources mentioned, secondary sources-such as legal literature related to media law, computer crimes, and personal data protection-have also been utilized.

The analytical method is based on descriptive analysis and verbal-interpretative analysis, with the ultimate objective of presenting a clear picture of a coherent legal framework concerning the protection of personal data in AI-driven journalism under Iranian law. Consequently, the scope of this research is strictly limited to the legal dimension, aiming to provide an authoritative preliminary interpretation of the subject matter in Iranian law based on valid findings, thereby addressing and remedying potential legal gaps through the enactment of specific regulations or the amendment of existing laws.

Findings:

An examination of the foundations and principles governing freedom of expression and freedom of the press in the Constitution of the Islamic Republic of Iran clearly demonstrates that the role, status, and privacy of journalists are envisioned in a manner commensurate with a democratic society. Consequently, such a role and status-coupled with global experiences-must be extended to the protection of personal data in the process of AI-driven journalism. Obtaining an interpretive opinion from the Guardian Council regarding such a constitutional capacity constitutes a preliminary and essential step toward expanding and enacting the necessary regulations.

In the legal system of the Islamic Republic of Iran, journalists' personal data is protected-based on the aforementioned foundations and principles-under two general statutes: the DAVAM Act and the Computer Crimes Act, broadly in the same manner as that of other individuals. In other words, there is no specific and explicit law in this regard, and journalists are treated on par with ordinary citizens.

The analysis of the provisions of the DAVAM Act revealed that, although this statute provides a general and robust normative framework for the protection of personal data under national ownership and sovereignty, data protection governance at all levels, and duties and obligations backed by necessary enforcement mechanisms, it does so despite possessing the structural capacities required to enact specific regulations for safeguarding journalists' personal data with

a view to securing and guaranteeing freedom of expression and the press, given its special role in democratic societies.

Furthermore, the Computer Crimes Act, acting as a criminal guarantee, addresses data generally and without making a distinction between personal and non-personal data. In general, personal data is not specifically addressed in this statute, and only instances of it are occasionally referenced.

Conclusions:

The results of this research, framed around its main research questions, demonstrated that the role and status of journalists in a democratic society are distinct from those of other individuals, and that even their private lives are inextricably linked to the theoretical foundations of media law and freedom of expression. This is because the right to freedom of expression constitutes the primary cornerstone of media law, while other freedoms and media rights-such as freedom of the press, freedom of information, media independence, and freedom from censorship-are deeply rooted in and entirely influenced by this fundamental human right. Therefore, any systemic disruption in the private lives of journalists within AI-integrated infrastructures can exert a negative impact on this entire chain and its communications.

From this perspective, the protection of personal data in the process of AI-driven journalism assumes special importance and necessity, as the sphere of journalism and journalistic activities is directly affected by it, thereby fostering the enhancement of freedom of expression and the press. This, in turn, can pave the way for public awareness, the continuity of public participation and oversight, as well as governmental transparency, accountability, and the combatting of administrative corruption. Moreover, the primary function of the fourth estate of democracy-specifically the theoretical foundations of media law, namely media independence, media pluralism, and media regulation-is guaranteed thereby.

The examination of the legal order governing freedom of expression and press freedom under the Constitution of the Islamic Republic demonstrated that the role, status, and protection of privacy are envisioned in a manner consistent with a democratic society. Meanwhile, journalists' personal data within the Islamic Republic is protected under national sovereignty based on the aforementioned principles, pursuant to two general regulations: the National Data and Information Management Act (Dowam) and the Computer Crimes Act, identically to other individuals. In other words, there is no specific regulation tailored to this profession, and journalists are treated on par with ordinary citizens.

Data Availability Statement
Data available on request from the authors.
Acknowledgements
The authors would like to thank anonymous reviewers.
Ethical considerations
Not applicable.
Funding
Not applicable.
Conflict of interest
The authors declare no conflict of interest.

References:

Abouzari, M. (2023). Law and Artificial Intelligence. Tehran: Mizan Publishing. (in Persian)

Aidun, E. (2025). Data privacy in the digital age: A comparative analysis of U.S. and EU regulations. University of Cincinnati Law Review, 93. https://uclawreview-org.cdn.ampproject.org/v/s/uclawreview.org/2025/03/05/data-privacy-in-the-digital-age-a-comparative-analysis-of-u-s-and-eu-regulations/

Amiri, J., & Vaisi Sarchemi, A. (2025). The role of artificial intelligence and algorithms in the automation of news media and its implications. News Science, 14(3), 42–62. (in Persian)

Ansari, B. (2021). Media Law. Tehran: Samt Publications. (in Persian)

Ansari, B. (2022). Mass Communication Law. Tehran: Samt Publications. (in Persian)

Babaei, J. (2023). Computer Crimes Act. Tehran: Center for Publications and Press of the Judiciary. (in Persian)

Bharati, R. K. (2024). The right to privacy in the age of artificial intelligence: Challenges and legal frameworks. Dastavej Research Journal, 54(7), 27–38. https://dastavej.net/volume-54-issue-7/

Biglarbeigi, K., Solhchi, S., & Azizi, S. (2025). Journalists' rights in armed conflicts. News Science, 14(2), 1–27. (in Persian)

frasiab, M., & Naser, M. (2020). Legal frameworks for maintaining the security of private data processing: A comparative study in Iranian law and the European Union. Journal of Islamic Law, 17(6), 209–232. (in Persian)

General Data Protection Regulation (GDPR). https://gdpr-info.eu/

Ghanad, F., & Sharif, E. (2021). A comprehensive study of personal data protection in Iran's legal system and the European General Data Protection Regulation. *Modern Technologies Law Journal*, 2(4), 1–22. (in Persian)

Ghazi, A. (1994). Constitutional law and political institutions (5th ed., Vol. 1: Foundations and generalities). Tehran: Tehran University Press. (in Persian)

Hashemi, S. M. (1995). Constitutional law of the Islamic Republic of Iran: Vol. 1. General principles and foundations of the system (1st ed.). Tehran: Shahid Beheshti University Press. (in Persian)

International Covenant on Civil and Political Rights. https://iran.un.org/en/106018-international-covenant-civil-and-political-rights

Islamic Parliament Research Center (IPRC). Bill on the Protection and Support of Personal Data and Information. https://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/1675111

Islamic Parliament Research Center (IPRC). Executive Directive on Enhancing the Protection of Users' Privacy and on the Methods for the Collection, Processing, and Retention of User Information in Online Systems and Platforms. https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1797869

Islamic Parliament Research Center (IPRC). National Data and Information Management Act. https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1753599

Islamic Parliament Research Center (IPRC). The Constitution of the Islamic Republic of Iran. https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution

Islamic Parliament Research Center (IPRC). The General Policies on Legislation. https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1303086

Jafari Langroudi, M. J. (1995). Legal terminology. Tehran: Ganj-e Danesh Publications. (in Persian)

Loso, J., Solapari, N., & Karauwan, D. E. S. (2024). A bibliometric analysis of legal approaches to personal data protection. The Easta Journal of Law and Human Rights, 2(3), 165–175.

Macovei, M. (2004). Freedom of expression: A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights (2nd ed., Human Rights Handbooks No. 2). Council of Europe Publishing.

Mahmodi Parchini, M., et al. (2025). A comparison of personal data protection laws: Unique general regulations under the European Union's General Data Protection Regulation (GDPR) and United States laws. News Science, 13(4), 204–224. (in Persian)

Mahmoudi, A. R., & Bahr Kazemi, M. (2024). Artificial intelligence and its impact on cyber security and the right to privacy. Fundamental Research in Law, 1(3), 86–104. (in Persian)

Rajabi, A. (2023). Report on identifying legal gaps in data protection in the data value chain with a comparison of the laws of Iran and the United States (2): Constitution, federal and state laws and regulations (Report No. 18958). Islamic Parliament Research Center (IPRC), Office of Energy, Industry and Mining Studies, Information and Communication Technology Group. (in Persian)

Rajabi, A. (2024). Report on identifying legal gaps in data protection in the data value chain with a comparison of the laws of Iran and the United States (2): Constitution, federal and state laws and regulations (Report No. 19936). Islamic Parliament Research Center (IPRC), Office of Energy, Industry and Mining Studies, Information and Communication Technology Group. (in Persian)

Saleh Ahmadi, S. (2019). Computer Crimes Act. Tehran: Ava Book Publications. (in Persian)

Siahkali, L., & Fardrou, M. (2011). Management in the new communication environment. Tehran: Mohsen Abbasi Publications. (in Persian)

Universal Declaration of Human Rights. https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Voorhoof, D. (2017). Freedom of expression versus privacy and the right to reputation: How to preserve public interest journalism. In S. Smet & E. Brems (Eds.), When human rights clash at the European Court of Human Rights (pp. 148–170). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780198795957.003.0009

Wooldridge, M. (2021). Artificial Intelligence (A. Haghighi Qazvini, Trans.). Tehran: Tamaddon Elmi. (in Persian)

علوم خبری
شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۹۷۸۸ شاپا الکترونیکی: ۹۲۷۴-۲۹۸۰

حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی در حقوق ایران: تحلیل قانون دوام و قانون جرایم رایانه ای

حسن بیارجمندی [۱]✉

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم‌انسانی و اجتماعی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران، رایانامه: h.biarjomandi@gu.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی،

تاریخچه مقاله:
تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۳/۲۵
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۸/۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۹/۶
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۱۰/۰۹

کلیدواژه‌ها:
روزنامه نگار،
هوش مصنوعی،
داده های شخصی،
حفاظت از داده ها،
ایران.

چکیده

هدف: هدف این پژوهش ، بررسی نظم حقوقی کنونی حاکم بر حفاظت از داده‌های شخصی روزنامه‌نگاران در جمهوری اسلامی ایران با تمرکز بر قانون اساسی و دو قانون عادی دوام و جرایم رایانه ای است.

روش پژوهش: این پژوهش مبتنی بر روش کتابخانه‌ای و بر پایه تحلیل متون قانونی با تمرکز بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و دو قانون دوام و جرایم رایانه ای است. همچنین از منابع فرعی همچون آثار حقوقی مرتبط با حقوق رسانه، جرایم رایانه ای و حفاظت داده‌های شخصی بهره گیری خواهد شد .روش تحلیل نیز بر پایه های اصلی تحلیل توصیفی و تبیینی و تحلیل تفسیری لفظی ابتنا یافته است

یافته ها: یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مبانی و اصول متضمن نقش ، جایگاه و حفظ حریم خصوصی متناسب با یک جامعه مردم سالار دیده شده است و به تبع چنین نقش و جایگاهی،حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران می بایست متمایز از شهروندان عادی باشد. اما از داده‌های شخصی روزنامه‌نگاران بر اساس دو مقرره عام و کلی همچون سایر افراد ، حفاظت می گردد.

نتیجه گیری: جایگاه روزنامه‌نگاران در یک جامعه مردم سالار متمایز از سایر افراد است و حتی زندگی و داده های شخصی آنان به طور غیرمستقیم با اصول حقوق رسانه و به طور خلاصه معماری آزادی بیان مرتبط است. عدم تضمین این مهم در فضای سایبری بن سازه های ادغام‌شده با هوش مصنوعی، می تواند نقشی مخرب در زندگی شخصی روزنامه‌نگاران ایفا کند و بر فعالیت های رسانه ای آنان تاثیر منفی بگذارد.

استناد: بیارجمندی، حسن. (۱۴۰۵). حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی در حقوق ایران: تحلیل قانون دوام و قانون جرایم رایانه ای. فصلنامه *علوم خبری*، ۱۵ (۴)، ۶۳-۴۲.

https://doi.org/10.22034/lrsi.2026.585529.1527

ناشر: موسسه مطبوعاتی روزنامه‌نگاری بین‌المللی معاصر.

© نویسندگان.

مقدمه

با توسعه و کاربرد عمومی و جهانی فناوری ها و سیستم های هوش مصنوعی در سالهای اخیر، حساسیت های مربوط به جمع آوری داده‌های شخصی و پردازش آنها به یکی از پرچالش ترین مسایل این فناوری در جهان مبدل و با توجه به ظرفیت های حقوقی متاثر از حفاظت از حریم خصوصی افراد ، به سرعت مورد توجه خانواده های بزرگ حقوقی و سیستم های پیشرو متاثر از آن شده است. بنحوی که در سال های اخیر شاهد شکل گیری نظم حقوقی خاص در این ارتباط(اتحادیه اروپا) و در نتیجه آن نیز پیوندهای جزیی با دیگر خانواده ها و سیستم ها رقم خورده است ؛بنحوی که امروزه این موضوع در زمره برجسته ترین موضوع حقوق بشر در عصر هوش مصنوعی محسوب می گردد.

در واقع این نظم حقوقی با هدف اطمینان و تامین خاطر افراد بر زندگی شخصی شان در محیط سایبری ادغام یافته با هوش مصنوعی است تا در سایه چنین وضعیتی اهداف و نیازمندی های بهره گیری و کاربرد فناوری ها و سیستم های یادشده تسهیل و بطور قانونی تضمین گردد.اما در این میان ، وضعیت بعضی از صنوف به دلیل فلسفه اصلی کاری آنان و رسالت فراگیری که با اساس حکومت های مردم سالار پیوند ناگسستنی دارد، از حساسیت های دو چندان و مضاعفی برخوردار است؛ حرفه روزنامه نگاری در این چارچوب می گنجد(انصاری،۱۴۰۰: ۱۶).

همچنانکه دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، در یافته های گزارش تخصصی با عنوان «شناسایی خلأهای قانونی حفاظت از داده‌ها در زنجیره ارزش داده‌ها با مقایسه قوانین ایران و ایالات متحده آمریکا: قوانین مصوب و طرح‌های اعلام وصول شده در کنگره» ؛ به عنوان نقطه نظرات قابل توجه برای قانونگذاری مطرح میکند که:« اشخاص موضوع داده مختلف از حفاظت‌های قانونی متفاوتی برخوردار هستند. از یک‌سو کودکان و اقشار آسیب‌پذیر و مشاغلی مانند خبرنگاران فعال ، مورد حفاظت بیشتر قانونی قرار گرفته‌اند»(رجبی،۱۴۰۳: ۶). در این گزارش بطور خاص با استناد به قانون صیانت از حریم خصوصی اطلاعات و مستندات خبرنگاران سال ۱۹۸۰ ابعاد آن اینگونه بیان شده است:« با استثنا قائل شدن برای امور خیلی حساس نظیر مستندات مربوط به امنیت ملی، اسرار هسته ای و حفظ زندگی افراد، در سایر امور از خبرنگاران در مقابل دستور دستگاه های مجری قانون در زمینه ارائه هرگونه اطلاعات و محصولات کاری، مدارک و مستندات قبل از انتشار عمومی محافظت و بر رعایت حریم خصوصی خبرنگاران حین بازرسی ها تأکید میکند»(رجبی،۱۴۰۳: ۱۸).

بی شک این حفاظت از حریم خصوصی خبرنگاران با توسعه و کاربرد جهانی فناوری های هوش مصنوعی در جمع آوری و پردازش اخبار و الگوریتم سازی مضاعف شده است و رسانه ها و فعالیت رسانه ای را به سمت تغییر و تحولات شگرفی پیش برده است و خواهد برد (امیری و ویسی سرچشمی ،۱۴۰۴: ۴) بالاخص اینکه جمع آوری داده های شخصی خبرنگاران و پردازش آن برخلاف افراد عادی و حتی دیگر صنوف ، نه تنها می تواند نقض حریم خصوصی تلقی گردد؛ بلکه منجر به تعرض علیه منابع روزنامه نگاری گردد که خود از منافع مهم یک جامعه مردم سالار محسوب می شود(*Macovei,2004:60*).

روزنامه نگاران با جستجوی اطلاعات و ارتباط با منابع مطلع روزنامه‌نگاری، اقدام به اطلاع‌رسانی برای عموم مردم می نمایند(انصاری،۱۴۰۰: ۱۵)؛ موضوعی که به عنوان یکی از مهمترین مسائل اصلی این عرصه محسوب می شود و تحت این سئوال اصلی که چگونه از روزنامه‌نگاری در خدمت منافع عمومی مردم حفاظت و صیانت کنیم؟ بدان پاسخ علمی داده شده است و وجوه متمایز آن را بطور مشخص و روشنی ترسیم نموده اند (*Voorhoof,2017:148*). در همین راستا نیز بطور خاص حمایت از منابع روزنامه نگاری یکی از شروط اساسی مطبوعات آزاد در هر جامعه ای اعلان شده است، و در قوانین و دستورالعمل های حرفه‌ای، به‌عنوان یکی از ضمانت‌های اجرایی آزادی بیان اعلام شده است. در نبود چنین مکانیزمی، ممکن است منابع یادشده از انتشار اطلاعات درباره مسائل دارای منافع عمومی منصرف شوند و نقش حیاتی مطبوعات به‌عنوان ناظر عمومی تضعیف شود و توانایی مطبوعات در فراهم‌آوردن اطلاعات دقیق و موثق به‌مراتب کاهش یابد(*Macovei,2004:60*).

بنابراین اگر در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی ، یک محیط مورد اعتماد و اطمینانی فراهم گردد، آن‌ها می‌توانند در ایفای رسالت خطیر خود و همچنین پیشرفت جامعه خود گام‌های مؤثری بر دارند (کیان بیگلربیگی،۱۴۰۴: ۲) . در غیر این، روزنامه‌نگاری که می بایست در خدمت منافع عمومی مردم باشد (*Voorhoof, 2017: 148*)؛دچار اختلال و توقف خواهد گردید. بطور خاص جمع آوری داده های شخصی روزنامه نگاران بصورت فراگیر و مستمر توسط کشورهای خارجی میزبان سرورهای بن سازه های آن و یا دستگاه ها دولتی داخلی می تواند تبعات و آثار منفی بر کارکردهای سیاسی روزنامه‌نگاری و در نتیجه رکن نرم مردم سالاری یک کشور را بدنبال داشته باشد. از این منظر، وضع قواعد شفاف و صریح و نیز مکانیزم های کنترلی حساس بر جمع آوری داده های شخصی روزنامه نگاران و پردازش آنان به یکی از مسایل روز مبدل شده است بنابراین می بایست اهتمام بیشتری بر وضعیت حقوقی و نگرانی‌های خاص روزنامه نگاران در چنین فضایی داشت. چراکه این خود منجر به ارتقای اعتماد به فناوری ها و سیستم های هوش مصنوعی و کاهش نگرانی‌ها در مورد حفظ حریم خصوصی می شود (محمودی پرچینی و همکاران ،۱۴۰۳: ۵). بطور خاص در ارتباط با میزان و نوع جمع آوری داده های افراد از جمله روزنامه نگاران در ایران، با عنایت به ماده ۴ قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی:«داده ها و اطلاعات ملی با لحاظ مسائل امنیتی و با رعایت محرمانگی اطلاعات اشخاص در اختیار دولت جمهوری اسلامی ایران است»؛ آمار مستندی به دلیل طبقه بندی موجود در دسترس نیست و بر همین اساس نمی توان بطور مشخص موارد نقض حریم خصوصی روزنامه نگاران را تعیین نمود.

در این چارچوب، مسئله اصلی این پژوهش، بررسی ظرفیت های قانونی حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی در حقوق ایران است. اگرچه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصول کلی حفاظت از حریم خصوصی را وضع نموده است اما به طور خاص پژوهشی حقوقی پیرامون ظرفیت های قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی و قانون جرایم رایانه ای برای حفاظت از داده های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی انجام نشده است. در این راستا، پرسش‌های اصلی پژوهش عبارتند از اینکه؛ گستره شمول هنجاری قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی (دوام) و قانون جرائم رایانه ای در تضمین حریم داده‌ها چیست و خلاء استثنائاتی همچون حفاظت از داده های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی چه چالش‌هایی برای فعالیت رسانه‌ای ایجاد می‌کند؟ عدم تفکیک میان داده‌های شخصی روزنامه نگاری و داده های شخصی سایر افراد در قوانین یادشده، چه پیامدهایی در ارتباط با آزادی رسانه‌ها دارد؟کدام ظرفیت‌ها و اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قابلیت انتزاع یک وضعیت حقوقی ویژه برای حفاظت از داده های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی دارند؟

پیشینه پژوهش

بطور کلی در این ارتباط و با عنایت به اینکه روش‌های بیبلیومتریک به طور فزاینده‌ای در مطالعات حقوقی به کار گرفته شده‌اند تا توسعه‌ی زمینه‌های مختلف حقوقی، از جمله حفاظت از داده‌های شخصی را بررسی کنند؛ پژوهش معتبری ،به بررسی و تحلیل چندین حوزه کلیدی از جمله امنیت داده‌ها، چارچوب‌های قانونی، حریم خصوصی و چالش‌های فناوری مرتبط با داده‌های کلان پرداخته است.در این پژوهش، بر اساس مجموعه‌ای جامع از شاخص‌های معتبر، در یک دوره زمانی از سال ۱۹۷۷ تا ۲۰۲۴ یعنی ظرف ۴۷ سال، مجموعاً ۹۸۰ مقاله منتشر شده استخراج و نویسندگان و شبکه ارتباطی آنان و نیز چکیده ها و واژگان کلیدی مقالات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.یافته های این پژوهش بخوبی نشان‌دهنده بلوغ این حوزه تحقیقاتی هستند که از مبانی نظری حقوقی به چالش‌های فناوری کاربردی حرکت کرده اند.(لوسو، سولاپاری و کاروان،۲۰۲۴: ۱۶۷_۱۶۸) و بطور خاص فرصت‌های بیشتری برای پژوهش در زمینه‌های کمتر انجام‌شده، مانند حفاظت از داده‌های شخصی روزنامه نگاران ، که در ادبیات فعلی کمتر نمایان شده‌اند، ارائه نموده است. بالاخص اینکه پیشینه پژوهشی مربوط به موضوع یاد شده هنوز در مراحل اولیه خود

است و عمده پژوهش های بین المللی نزدیک به آن مرتبط با ماده ۸۵ مقررات عمومی حفاظت از داده اتحادیه اروپا[۱] می باشد.در همین راستایِ جریان و حرکت علمی جهانی نیز در داخل ایران، بطور خاص جریان علمی در چند سال اخیر آغاز و در حال قدرت گرفتن است.

احمدوند و جهانشاهی(۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان« بررسی تطبیقی مفهوم داده های شخصی در نظام حقوقی اتحادیه اروپا و ایران» به بررسی مقایسه ای مفهوم داده های شخصی پرداخته شده است و پیشنهاداتی ارائه نموده اند.

محمودی و بحر کاظمی (۱۴۰۳)در مقاله ای دیگر با عنوان هوش مصنوعی و تاثیر آن بر امنیت سایبری و حق بر حریم خصوصی به تبیین تاثیرات هوش مصنوعی بر حفاظت از داده‌ها و افزایش امنیت سایبری پرداخته است و در یافته‌های این مقاله اشاره شده است که استفاده از هوش مصنوعی در حفاظت از داده‌ها ممکن است باعث نقض حریم خصوصی کاربران شود و اطلاعات حساس آنها در معرض خطر قرار گیرد.در همین راستا پیشنهاد شده است که برای مدیریت و کنترل تاثیر هوش مصنوعی بر آزادی‌های اساسی و حقوق بشر، می‌توان از قوانین و مقررات برای محدود کردن استفاده از هوش مصنوعی در زمینه‌هایی که ممکن است به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی آسیب بزند کمک گرفت. همچنین به منظور افزایش اطمینان عمومی و کاهش نگرانی‌ها می‌توان از مدیریت و کنترل تاثیر هوش مصنوعی بر حقوق بشر و آزادی‌های اساسی بهره گرفت و اطمینان حاصل نمود که تکنولوژی همچنان به نفع انسان‌ها استفاده می‌شود.

افراسیاب و ناصر (۱۳۹۹) در پژوهش چهارچوب های حقوقی حفظ امنیت پردازش داده های خصوصی:مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا، چهارچوب‌های حقوقی حفظ امنیت پردازش‌های خصوصی اشخاص در مواردی که پردازندگان اطلاعات شرکت‌های فراملی دارای تابعیت کشوری غیر از کشور متبوع کنترل کننده و دارنده ابزار می‌باشند را بررسی نموده اند و راهکارهای موجود در نظام حقوقی اتحادیه اروپا و تطبیق این راهکارها با مقررات حاکم بر نظام حقوقی ایران را ارائه می‌نمایند.

قناد و شریف (۱۴۰۰) همچنین در مطالعهٔ اجمالی حمایت از داده های شخصی در نظام حقوقی ایران و سند مقررات عمومی حفاظت از داده های اتحادیهٔ اروپا با نگاهی به تاریخچهٔ حمایت از حریم خصوصی و بررسی مفهوم و دامنهٔ شمول داده های شخصی در سند بین المللی جی دی پی آر و نظام حقوقی ایران، ضرورت اصلاحاتی در زیرساخت ها و قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران در زمینهٔ حمایت هرچه بیشتر از حریم خصوصی در فضای مجازی مطرح شده است.

بررسی پژوهش‌های یادشده نشان می‌دهد که عمده مطالعات انجام‌شده پیرامون حفاظت از داده های شخصی به صورت عام و کلی است. همچنانکه در مقدمه اشاره شد، به طور خاص پژوهشی حقوقی پیرامون ظرفیت های قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی و قانون جرایم رایانه ای برای حفاظت از داده های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی انجام نشده است. در واقع امر این پژوهش در آغاز یک راه و روند پژوهشی قرار دارد که بسط آن در پژوهش‌های بعدی کاملا ضروری و بسیار واجد اهمیت است.

روش پژوهش

این پژوهش مبتنی بر روش کتابخانه‌ای و تحلیل متون قانونی نظام جمهوری اسلامی ایران انجام می‌شود. به عبارتی تحلیل حقوقی نظم کنونی حاکم بر حفاظت از داده‌های شخصی روزنامه‌نگاران در ایران با تمرکز بر قانون دوام و جرایم رایانه ای است. بر همین اساس پژوهشگر بر تفسیر و تحلیل حقوقی مواد قوانین یاده شده و نیز استخراج وضع قانونی کنونی تکیه دارد؛ بنابراین علاوه بر منابع اصلی یاد شده ، از منابع فرعی همچون آثار حقوقی مرتبط با حقوق رسانه، جرایم رایانه ای و حفاظت داده‌های شخصی بهره گیری شد .روش تحلیل نیز بر تحلیل توصیفی و تحلیل تفسیری لفظی ابتنا یافته است که برآیند آن بتواند تصویری روشن از یک چارچوب قانونی منسجم در خصوص حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی

۱. GDPR

در حقوق ایران ارائه نماید. از این رو دامنه این پژوهش صرفا محدود به بُعد قانونی است تا در سایه یافته های معتبر یادشده ، یک تفسیر اولیه و معتبر از این موضوع در حقوق ایران ارائه گردد و خلأ های احتمالی با وضع مقررات خاص و یا اصلاح قوانین یاد شده تامین و مرتفع گردد.

در مجموع، بر پایه مسئله اصلی این پژوهش، پرسش‌های مطرح‌شده و چارچوب روش‌شناسی یادشده، فرضیه‌های آن به‌شرح ذیل صورتبندی می‌گردد:

الف. قانون دوام، چارچوب هنجاری کلی برای حفاظت از داده های شخصی فراهم می کند، اما فاقد مقررات خاص برای روزنامه نگاران است.

ب. قانون جرایم رایانه ای، تضمین کیفری عام برای حفاظت از داده ها فراهم می کند، اما بین داده شخصی و غیرشخصی تمایز قائل نمی شود.

ج. قانون اساسی ایران، ظرفیت لازم برای شناسایی جایگاه متمایز روزنامه نگاران را دارد، اما این ظرفیت در قوانین عادی فعلیت نیافته است.

۱. چارچوب مفهومی و نظری

این بخش ، اساس و جهت دهنده اصلی به مسئله این پژوهش است و در شناخت دقیق موضوع و محیط اصلی آن ،تحلیل اصول و مواد قوانین و در نتیجه یافتن پاسخ سؤالات اصلی و ارائه یافته‌های پژوهش کمک اصلی و بنیادین می نماید.

۱.۱. روزنامه و جایگاه روزنامه نگاری در نظام های سیاسی

در ترمینولوژی حقوق به استناد ماده یک لایحه قانونی مطبوعات ، مصوب ۸/۵/۱۳۳۴ ؛ روزنامه به عنوان نشریه‌ای که برای روشن ساختن اندیشه‌های مردم در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، علمی، فنی، ادبی و ترقی دادن سطح دانش عامه و نشر اخبار و اطلاعات و مطالب عام‌المنفعه و انتقاد و صلاح‌اندیشی در امور عمومی به‌طور منظم و در مواقع معین طبع و نشر گردد؛ تعریف شده است(جعفری لنگرودی،۱۳۷۴: ۳۳۹)

با این وصف ،روزنامه‌نگاران از حیث چنین قرابت معنایی و انتسابی ؛ بیشترین و فراگیرترین نقش را در تهیه و انتشار مطالب روزنامه ایفا می کنند؛ بنابراین منظور از روزنامه‌نگار فرد انسانی است که به طور حرفه‌ای به تهیه و پردازش اطلاعات (به مفهوم اعم کلمه) برای رسانه‌ها مبادرت می‌کند. بنابراین نویسنده مطبوعاتی، خبرنگار و گزارشگر نیز روزنامه‌نگار به شمار می‌آیند. بطور کلی روزنامه‌نگاران از حیث نوع وابستگی رسانه‌ای ،به دو دسته تقسیم می شوند: روزنامه‌نگارانی که برای یک رسانه فعالیت می‌کنند و منتسب به آن رسانه اند و از این رو، تولیدات خود را فقط در اختیار آن قرار می‌دهند. روزنامه‌نگارانی که برخلاف یادشده، به طور فردی فعالیت می‌کنند و تولیدات خود را در اختیار رسانه منتخب خود قرار می‌دهند. در سیستم حقوقی ایران؛ صرفاً روزنامه‌نگاری نوع اول مورد شناسایی قرار گرفته است (انصاری ،۱۴۰۱: ۱۵۶).

از این منظر نقش و جایگاه روزنامه نگاران در یک جامعه که در خدمت منافع عمومی هستند(*Voorhoof, 2017:148*)، نسبت به سایر افراد متمایز می گردد و حتی زندگی شخصی آنان بالاخص با پیوند با منابع خبری(*Macovei,2004:60*)، با بنیان های نظری حقوق رسانه ارتباط ناگسستنی پیدا می کند. چراکه حق آزادی بیان، زیربنای اصلی این حق محسوب می شود و سایر آزادی‌ها و حقوق رسانه ای همچون آزادی مطبوعات ، آزادی اطلاعات، استقلال رسانه ای و رهایی از سانسور ، ریشه در این آزادی بشری دارند و بطور کامل متاثر از آن می باشند.گذشته از مبانی و توجیهات این آزادی بنیادی یعنی کشف حقیقت ، دفاع از مردم سالاری و حمایت از استقلال فردی که مجموع آن ها به تامین سلامت مادی و معنوی جامعه مردم سالار کمک می کنند (انصاری،۱۴۰۰: ۱۷–۱۶)؛ دومین بنیاد نظری نوظهور حقوق رسانه یعنی آزادی اطلاعات که از آن به «اکسیژن دموکراسی» (انصاری،۱۴۰۰: ۱۹) یاد می شود؛ عرصه روزنامه و فعالیت های روزنامه نگاری نیز از اعمال این آزادی تأثیر می پذیرد چراکه تقویت آزادی بیان و

مطبوعات را بدنبال دارد و زمینه آگاهی های عمومی و مستمر ساختن مشارکت و نظارت مردمی را فراهم و همچنین شفاف سازی حکومت ، پاسخگویی حکومت و مبارزه با فساد اداری را مهیا می کند و برای تضمین چنین کارکردی از رکن چهارم مردم سالاری(انصاری،۱۴۰۱: ۲۷)، دیگر بنیادهای نظری حقوق رسانه یعنی استقلال رسانه ها ، تکثرگرایی رسانه ای و تنظیم گری رسانه ها به مدد آن آمده اند تا چنین معماری حیاتی برای یک حکومت مردم سالار رقم بخورد(انصاری،۱۴۰۰: ۵). بنابراین جمع آوری داده های شخصی خبرنگاران و پردازش آن ، نه تنها می تواند نقض حریم خصوصی تلقی گردد؛ بلکه منجر به تعرض علیه فلسفه و هدف اصلی روزنامه نگاری گردد که خود از منافع مهم یک جامعه مردم سالار محسوب می شود(*Macovei,2004:60*).

۲.۱. نظم حقوقی حاکم بر حفاظت از آزادی بیان روزنامه نگاران در ایران

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که «انعکاس خواست قلبی امت اسلامی می باشد» (دیباچه قانون اساسی، مقدمه)؛ در اصول اساسی و بنیادین خود و روح حاکم بر آنها جایگاه ویژه ای برای آزادی بعنوان یکی از مطالبات اصلی سه گانه مردم ایران اسلامی در جریان نهضت(استقلال ، آزادی و جمهوری اسلامی)، قائل شده است.

در فصل اول این قانون که اصول بنیادین آن وضع شده است ، در اصل دوم و در ضمن پایه های ایمانی نظام جمهوری اسلامی اولا تحت بند ۶ ؛بنیادی ترین حق بالقوه جهانی انسان و فعلیت تمدن ساز آن در مسیر حیات معقول را قاعده گذاری کلی نموده است ؛ یعنی کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا . ثانیا طرق کلی تحقق آن در ذیل بند ۶ تصریح شده است؛

الف – اجتهاد مستمر فقهای جامع الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین سلام الله علیهم اجمعین؛

ب – استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها؛

ج – نفی هرگونه ستمگری و ستم کشی و سلطه گری و سلطه پذیری، قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

برای نیل به این پایه ها و اهداف مذکور در اصل دوم ، تدوین کنندگان قانون اساسی ،تکالیفی برای دولت جمهوری اسلامی ایران را مقرر نموده اند تا همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد از جمله بطور خاص

الف. ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.(بند ۱)

ب. بالا بردن سطح آگاهی های عمومی در همه زمینه ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه های گروهی و وسایل دیگر.(بند ۲)

ج. محو هر گونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.(بند ۶)

د. تأمین آزادیهای سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.(بند ۷)

ه. مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.(بند ۸)

در همین راستا ، قانون اساسی در اصل ۹ ،آزادی را در پیوند با استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور ؛ تفکیک ناپذیر اعلان نموده است و حفظ آنها را وظیفه دولت و آحاد ملت معرفی نموده است. همچنین در این چارچوب، تدوین کنندگان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حقوق و آزادی های فردی را ذیل فصل سوم(اصول ۱۹ تا ۴۲) و سایر اصول آن را وضع نموده اند که تحت عناوین ذیل دسته بندی نموده اند؛

۱ .برابری‌های فردی و تساوی عموم در برابر قانون

۲ .امنیت و مصونیت حیثیت، جان ، مال ، حقوق ، مسکن و شغل افراد

۳ .مصونیت از تجسس

۴ .امنیت و مصونیت‌های قضایی، برائت و منع شکنجه ،منع هتک حیثیت و تعرض

۵ .آزادی بیان ، قلم و مطبوعات

۶ .آزادی‌های فکری و منع تفتیش عقاید
۷ .آزادی‌های فردی و منع تفتیش عقاید
۸. آزادی کار و شغل(هاشمی، ۱۳۷۴: ۱۹۴–۱۹۵)

بطور خاص نیز بر پایه اصول بنیادین و تکالیف اساسی صدرالاشاره _ که چارچوب مبنایی و اصلی معماری آزادی بیان در نظام جمهوری اسلامی محسوب می شود_ ، اصل بیست و چهارم قانون اساسی راجع به آزادی مطبوعات، معنا و مفهوم عمیق و حقیقی می یابد:«نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آن را قانون معین می کند» و در ادامه همین ، و پیوند معنادار با حق آزادی مطبوعات در اصل بیست و پنجم:« بازرسی و نرساندن نامه ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی،افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون»؛ حق حریم خصوصی افراد را مورد شناسی و رسمیت قرار داده است و حتی براساس مطالعات تطبیقی که در این خصوص انجام شده است از قانون اساسی ایالات متحده آمریکا مترقی تر محسوب می شود:«مطالعه حال حاضر نشان می دهد، قانون اساسی ایران در شناسایی حق حریم خصوصی از قانون اساسی آن کشور مترقی تر است.»(رجبی ،۱۴۰۲: ۶).

علاوه بر این نیز قانونگذار جمهوری اسلامی ایران متاثر از موج سوم و سپهر مجازی آن برای اولین بار با تصویب قانون تجارت الکترونیکی در ۱۰/۱۷/ ۱۳۸۲ مفاهیم داده پیام و داده پیام‌های شخصی و نظیر آن(ماده ۲) را وارد ادبیات نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران نمود.بعد ازتصویب این قانون، و در حین بررسی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در تاریخ ۱۳۸۸/۰۵/۳۱ از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام ، قانون جرائم رایانه ای در تاریخ۱۳۸۸/۰۳/۰۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و برخی اعمال غیر مجاز در دسترسی و پردازش داده‌ها و نقض حریم خصوصی افراد بطور عام جرم انگاری شد.

مهمترین اقدام عملی دیگر در این راستا، بین سال های ۱۳۹۶–۱۳۹۷ و در اثنا ارائه لایحه حمایت از داده و حریم خصوصی در فضای مجازی از سوی سازمان فناوری اطلاعات با همکاری پژوهشگاه قوه قضاییه و دانشگاه علم و فرهنگ و نیز لایحه مشابهی تحت عنوان صیانت از داده های شخصی از سوی سازمان فناوری اطلاعات جهت ارائه به کمیسیون دولت الکترونیک؛ ارائه طرح حمایت و حفاظت از داده و اطلاعات شخصی به مجلس شورای اسلامی است.(احمدوند و جهانشاهی،۱۴۰۲: ۱۱۱-۱۱۲).

محتوی اولیه این طرح_ که در تاریخ ۱۲/۰۷/۱۳۹۹ اعلام وصول شد_ نقطه عطفی در پیاده سازی اصول مترقی قانون اساسی جمهوری اسلامی در صیانت از کرامت انسانی و آزادی های فردی و حفظ حریم خصوصی افراد با تاکید بر حفاظت از داده های شخصی محسوب می شود که شامل؛

اول: مبانی و اصول حاکم بر ارائه این طرح که مبین استحکام چنین موضوعی در نظام جمهوری اسلامی ایران است؛ همچون
الف. در اجرای اصول مختلف فصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران راجع به «حقوق ملت » به ویژه اصول نوزدهم، بیستم، بیست ودوم، بیست وسوم، بیست وپنجم، بیست وششم، سی وهشتم و سی ونهم.
ب. سیاستهای کلی نظام، ابلاغی مقام معظم رهبری درباره شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای (به ویژه بندهای ۱ و ۷)، نظام اداری (به ویژه بند ۲۳)، پدافند غیرعامل(به ویژه بند ۱۱)، امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و ارتباطات (به ویژه بند ۱)، برنامه ششم توسعه (به ویژه بندهای ۳۶ و۵۳–۳)
ج. در جهت رفع خلاءهای قانونی مربوطه به داده ها واطلاعات به ویژه آن دسته اطلاعات که در فضای مجازی توسط ارائه دهندگان خدمات از مردم و کسب و کارها اخذ، گردآوری و پردازش میشود، حمایت وحفاظت از اشخاصی که به نوعی داده ها واطلاعات به او مربوط میشود و همچنین تکمیل سایر قوانین مرتبط با فضای مجازی، ازجمله و بویژه قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، قانون تجارت الکترونیکی، قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات ، قانون آیین دادرسی کیفری، قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز مینمایند، قانون برنامه ششم توسعه و قانون سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد.

دوم: هدفگذاری خاص و تعیین راه های تحقق آن به استناد ماده ۱طرح پیشنهادی:« هدف اصلی این قانون صیانت از حیثیت و کرامت اشخاص موضوع داده ها و اطلاعات است که از راههای ذیل تحقق مییابد:

الف) تبیین حقوق اشخاص موضوع داده ها و اطلاعات، به ویژه در تعامل با سایر حق های مشروع

ب) ضابطه پذیری پردازش داده ها و اطلاعات شخصی

پ) مسؤولیت پذیری کنشگران پردازش داده ها و اطلاعات شخصی

ت) هم افزایی امور تنظیمی و نظارتی پردازش داده ها و اطلاعات شخصی

ث) جبران پذیری زیانها و آسیب های ناشی از پردازش داده ها و اطلاعات شخصی.

سوم: جامعیت محتوایی این طرح ۵۶ ماده ای که از جهات مختلف آن را به مقررات عمومی حفاظت از داده های اتحادیه اروپا در ۱۱ فصل و ۹۹ ماده نزدیک می کرد تا جایی که از آن علی رغم شهرت اختصاری به «طرح دوام» به همین عنوان ایرانی آن(جی دی پی آر ایرانی) یاد می شد. نهایتا طرح قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی (دوام)بعد از ۲ سال در تاریخ۰۸/۱۰ /۱۴۰۱ مشتمل بر ۱۲ ماده و ۹ تبصره تصویب شد.

۳.۱. روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی و داده های شخصی روزنامه نگاران

از سال ۱۹۴۶ میلادی که جان فون نویمن بنیادهای تئوریک کامپیوترهای نوین را طراحی کرد؛ تغییر ماهیت و ابزارهای صیانت از حقوق و آزادی های فردی آغاز گردید و بعد از آنکه وزارت دفاع آمریکا به علت هراس از نابودی اطلاعات بر اثر جنگ‌های دوران سرد به فکر طراحی شبکه اینترنت افتاد؛ خود به موجی از تغییر و تحولات در سراسر جهان مبدل گردید. (سیاهکلی و فردرو،۱۳۹۰: ۱۰۵).

با عبور از زمستان هوش مصنوعی در دهه ۱۹۷۰ و ورود به دوره جدیدی از توسعه و کاربردهای متنوع هوش مصنوعی از اوایل دهه ۱۹۸۰ ، حرکت علمی امیدآفرینی مبتنی بر واقعیت های رو به افق های روشن در جامعه بشری کنونی شکل گرفت(ابوذری،۱۴۰۲: ۲۷) که از مطلع یادشده تا کنون و با گذشت بیش از چهار دهه ، به خوبی تصویر متمایز و روشنی از ورود به یک عصر جدید را ترسیم نموده است که قابل مقایسه با دوره زمستانی و ناامید کننده آن نیست. ویژگی این عصر ادغام و پیوند تنگاتنگ این فناوری نوین با لایه های مختلف حیات جامعه بشری و سرنوشت آن است (وولدرج،۱۴۰۰: ۶۹).

مجموعه‌ای از سیستم‌ها و فناوری‌های مختلف که تا حدود قابل توجهی شبیه انسان توانایی یادگیری و تصمیم‌گیری دارند و بر اساس داده های دیجیتالی ، هر وضعیت و شرایطی را بررسی و وفق روش های معقول محاسبه و عمل می کنند (ابوذری، ۱۴۰۲: ۱۲-۱۱)؛ تا جایی که با پردازش داده‌های کلان در بستر و پیشینه روندهای پیشین و حال، بهترین خروجی های مورد انتظار تیم های متخصص انسانی را ارائه می کنند ؛بنحوی که امروزه در بستر این شبکه، صدها میلیون انسان در جوامع مجازی در حال زیست هستند و با تکیه بر حقوق و آزادی های فردی خود به تبادل اندیشه و فکر و نیز امور زندگی خود مشغول هستند. ویژگی‌های چنین محیط و نوع ارتباطات آن عبارت است از پیام گیران ناآشنا و پراکنده ، بازگشت پیام یا بازخورد بدون تاخیر، سرعت عمل زیاد و تکثیر پیام. ضمن اینکه رسانه‌های ارتباطی مسیرهای ارتباط و انتقال اطلاعات به مخاطبان هستند و در فرایند جذب و نگه داشتن مخاطب و ارائه اطلاعات نسبت به تغییر دادن نگرش‌ها و عقاید و تشویق مخاطب به عمل در امتداد خطوطی ویژه و تاثیرگذاری بر رفتار بشری توانمندی یافته‌اند (سیاهکلی و فردرو،۱۳۹۰: ۱۰۵-۱۰۶).

تا پیش از شکل‌گیری این محیط پیچیده و فراگیری آن تحت نفوذ بن سازه های در بستر اینترنت ،مهم‌ترین حقوق فردی و آزادی‌های مندرج در شبکه حقوق داخلی کشورها را در چهار عنوان کلی مورد بحث و بررسی قرار می‌دادند؛ آزادی‌های مربوط به اعمال فردی ، آزادی‌های اندیشه ، آزادی‌های گروهبندی و آزادی‌های اقتصادی و اجتماعی. در خصوص آزادی اندیشه نیز از چهار گونه آزادی؛ عقیده و آیین، آموزش و پرورش، آزادی اخبار و اطلاعات و آزادی نمایش سخن گفته می‌شد.(قاضی ،۱۳۷۳: ۶۵۴-

۶۷۱) که متاثر از چنین آزادی در محیط و سپهر مجازی یادشده ،کلیه افراد، گروه‌ها ، سازمان‌ها ،جوامع و دولت‌ها در یک مبادله مستمر پرحجم داده واطلاعات جهانی قرار دارند و ما شاهد ذخیره‌سازی داده های بسیار کلان ، تبدیل و پردازش آنها به اجزای گوناگون و بازیابی اطلاعات و سپس انتقال آنها و اتصال مجدد آنها هستیم (سیاهکلی و فردرو،۱۳۹۰: ۱۰۵_۱۲۲).

بنابراین جامعه بشری این عصر ، برای صیانت از حقوق و آزادی های یادشده از جمله آزادی مطبوعات و اطلاعات برخلاف فضای فیزیکی سنتی ، به چارچوب های قانونی متناسب دیگری نیاز پیدا کرد .در چنین محیطی،بطور خاص اولین تصوری که از صیانت از آزادی بیان و یا مطبوعات به ذهن متبادر می شود و غلبه قابل توجهی دارد و پیدا خواهد نمود؛حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران است. مقررات عمومی حفاظت از داده اتحادیه اروپا ، داده شخصی را چنین تعریف کرده است:« منظور از داده شخصی هرگونه اطلاعات مربوط به شخص حقیقی شناخته شده یا قابل شناسایی است؛ شخص حقیقی قابل شناسایی فردی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم، به ویژه با ارجاع به یک شناسه از جمله نام، شماره شناسایی، اطلاعات مکانی، شناسه آنلاین یا ارجاع به یک یا چند ویژگی خاص مانند هویت فیزیکی، فیزیولوژیکی، ژنتیکی،روانی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی آن فرد حقیقی شناسایی شود» (احمدوند و جهانشاهی ،۱۴۰۲: ۱۰۹). داده هایی که از جمله روزنامه نگاران در حین ایفای رسالت خود بطور مستمر تولید و صاحبان بن سازه های شبکه ای در داخل و خارج، آن را جمع آوری ، ذخیره و مورد پردازش قرار می دهند؛ درحالی که در فضای پیشین و سنتی چنین دغدغه ای برای روزنامه نگاران وجود نداشت. ازین رو چشم‌انداز قانونی پیرامون این موضوع، با تأکید بر حفاظت از داده‌های شخصی افراد، همچنان در حال تغییر است (آیدون، ۲۰۲۵) و با ادامه توسعه فناوری‌های هوش مصنوعی و تبدیل آن به بخش جدایی‌ناپذیر زندگی بشر، حریم خصوصی افراد از جمله روزنامه نگاران به طور فزاینده‌ای در معرض تهدید قرار می‌گیرد(بهاراتی،۲۰۲۴: ۲۷).

بنابراین، حریم خصوصی روزنامه نگاران را با توجه به فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر فناوری ها و سیستم های هوش مصنوعی را می توان به این صورت تعریف کرد ؛ قلمرو زندگی شخصی و کاری درهم تنیده و تفکیک ناپذیر با روزنامه نگاری که قاعدتا و یا با اطلاع موثر و متناسب قبلی، روزنامه نگاران انتظار دارند؛ مراجع ذیصلاح بدون آگاهی و رضایت آنان به داده‌های مربوط به قلمرو یادشده دسترسی نداشته باشند، وارد نشوند، کنترل نکنند یا درهرصورت دیگری، آنان را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند. داده‌های مربوط به منزل و روابط حاکم برآن، جسم و روان، رفت‌وآمدها و ارتباطات با منابع خبری، از مهم‌ترین مصادیق این داده های شخصی می توانند باشند. از این رو ، جمع‌آوری داده‌های یادشده و پردازش آن‌ها، تنها نقض حریم خصوصی روزنامه نگاران محسوب نمی‌شود (انصاری،۱۴۰۱: ۲۳۱-۲۳۲) بلکه می تواند فلسفه اصلی و وجودی روزنامه و روزنامه نگاری را در یک جامعه و نظام سیاسی، دچار چالش های غیرقابل جبرانی کند.

۲. ظرفیت قانون دوام و قانون جرایم رایانه ای در حفاظت از داده‌های شخصی روزنامه نگاری

براساس آنچه بیان شد، در حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی ، نمی توان همان نظم حقوقی عادی و در ارتباط با سایر افراد یک جامعه را اعمال کرد و نقش و جایگاه آنان را به اسم اصل برابری و مساوات نادیده گرفت؛چراکه نه تنها این مبنا بر رسالت تحکیم مردم سالاری استوار است، بلکه به اعتبار پیوند این رسالت با مبانی و بنیان های نظری حقوق رسانه و در راس آن آزادی بیان و استمرار مردم سالاری، از حساسیت قابل توجهی برخوردار است و چه بسا با گسست چنین پیوندهایی ،آن جامعه در روند جامعه پذیری مردم سالارانه خود با اختلالات و موانع جدی مواجه گردد. با این توضیح که روزنامه نگاران به اقتضای حق بر آزادی بیان ، به عنوان پایه و اساس حقوق رسانه که دیگر بنیادهای نظری حقوق رسانه به آن تکیه دارند ؛در عصر هوش مصنوعی در معرض پیچیدترین فضای رسانه‌ای هستند که قابل مقایسه با گذشته نیست و می‌تواند فعالیت‌های آنان را به صورت پر خطری محدود کند و با ایجاد فضای ناامن و فاقد اطمینان لازم ، آنان را از رسالت اصلی خود باز دارد.

در این چارچوب نظام جمهوری اسلامی ایران در عالی ترین سطح یعنی قانون اساسی خود ، ضمن تحکیم مبانی یادشده در اصول کلی و سایر اصول دیگر، نظم حقوقی لازم برای صیانت از کرامت ، آزادی و بطور خاص آزادی بیان و آزادی مطبوعات ، روزنامه نگاری و نیز حق بر حریم خصوصی آن را وضع و تضمین نموده است که در نوع خود قابل توجه و با بسیاری از قوانین اساسی کشورهای مردم سالار پیشرو قابل مقایسه است. همچنانکه با وضع و تصویب دو قانون جرایم رایانه ای و قانون دوام به اقتضای عصر کنونی ، الزامات چنین نظمی نیز در سطح قوانین عادی فراهم شده است.

۱.۲. قانون دوام و نظم حقوقی حاکم بر حفاظت از داده های شخصی

قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی(دوام) کنونی با طرح اولیه آن فاصله قابل توجهی دارد. در حالی که با تصویب طرح اولیه آن با همان ترکیب و محتوی، بالاخص به استناد ماده ۵۶ آن، می توانست نظم شفاف و منسجم، بدور از هر گونه ابهام ،خلا،اختلاف و پراکندگی ایجاد ، و تصویری روشن از صیانت و حفاظت از داده های شخصی برای همگان ترسیم کند؛ اما با تصویب قانون کنونی، از هدف اصلی و اولیه تصریح شده آن(ماد ه ۱طرح) و بطور خاص جامعیت آن(۵۶ ماده) فاصله گرفت و حتی با تصویب دستورالعمل اجرایی بهبود حفاظت از حریم خصوصی کاربران و شیوه جمع‌آوری، پردازش و نگهداری اطلاعات کاربران در سامانه ها و سکوهای فضای مجازی از سوی شورای عالی فضای مجازی در تاریخ۱۴۰۲/۱۱/۰۳ نتوانست نقص یاد شده را رفع نماید.

در حالی که دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه فناوری اطلاعات و ارتباطات)مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی در تاریخ۱۴۰۲/۰۳/۰۲ گزارش مستندی تحت عنوان:« شناسایی خلأهای قانونی حفاظت از داده ها در زنجیره ارزش داده ها با مقایسه قوانین ایران و ایالات متحده آمریکا»پیش از تصویب قانون دوام و دستورالعمل آن ارائه نموده بود. ارزیابی قانون دوام و دستورالعمل آن در چارچوب سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری (موضوع بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی) نشان می دهد حداقل استانداردها مندرج در بند ۹ آن : «رعایت اصول قانون‌گذاری و قانون‌نویسی و تعیین سازوکار برای انطباق و طرح‌های قانونی با تأکید بر: قابل سنجش بودن اجرای آن، معطوف بودن به نیازهای واقعی،شفافیت و عدم ابهام، استحکام در ادبیات و اصطلاحات حقوقی، ابتناء بر نظرات کارشناسی و ارزیابی تأثیر اجرای قانون، ثبات، نگاه بلندمدت و ملی،انسجام ،جلب مشارکت حداکثری مردم، ذی‌نفعان و نهادهای قانونی مردم‌نهاد تخصصی و صنفی در فرآیند قانون‌گذاری، عدالت محوری در قوانین و اجتناب از تبعیض ناروا، عمومی بودن قانون و شمول و جامعیت آن و حتی‌الامکان پرهیز از استثناهای قانونی،تعیین اولویت‌های قانون‌گذاری با محوریت: گره گشایی از امور اجرایی کشور، اصول اجرانشده قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی نظام و مطالبات رهبری و ترویج و نهادینه سازی فرهنگ رعایت، تمکین و احترام به قانون و تبدیل آن به یک مطالبه عمومی را بطور کامل رعایت نکرده است. به عبارتی نمی توان گفت که قانون دوام ۱۲ ماده و ۹ تبصره ای تجسم بخش نظم صدرالاشاره در قانون اساسی و نیز اصول قانونگذاری وفق سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری می باشد. بنابراین اصلاح و تکمیل قانون کنونی دوام با تاکید بر حفاظت از داده های شخصی اقشار صنفی خاص همچون اساتید دانشگاه ، وکلا ، روزنامه نگاران و.. می بایست مورد توجه لازم قرار بگیرد و در این روند می توان از تجربیات اتحادیه اروپا در حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران بهره برد (محمودی پرچینی و همکاران ،۱۴۰۳: ۱۶).

با این وجود، این قانون(مصوب ۱۴۰۱/۰۸/۰۱) مهم ترین و اصلی ترین منبع در حقوق ایران در مدیریت داده ها محسوب می شود. براساس ماده ۴ این قانون و تبصره آن:«داده ها و اطلاعات ملی با لحاظ مسائل امنیتی و با رعایت محرمانگی اطلاعات اشخاص در اختیار دولت جمهوری اسلامی ایران است. تبصره ـ دستگاهها و نهادهای مشمول این قانون و ارائه دهندگان خدمات ذیل تنظیم گران بخشی موظفند امکان دسترسی و تبادل داده ها و اطلاعات ملی را صرفاً براساس سطوح دسترسی تعیین شده توسط کارگروه تعامل پذیری دولت الکترونیکی فراهم نمایند». از نکات قابل توجه به استناد متن مقرره یاد شده عبارتند از ؛

الف. تصریح قانونگذار به مالکیت ملی و حاکمیت ملی جمع آوری داده های یاد شده و خارج کردن آن نفوذ بخش خصوصی و خارجی.اما با این وجود و نظر به عدم اعمال حاکمیت ملی بر فعالیت های بن سازه ها و سکوهای خارجی ، هیچ تضمینی برای حفظ و صیانت از چنین حاکمیت و مالکیتی وجود ندارد و این خود می تواند تهدیدی علیه معماری بومی مردم سالاری در جمهوری اسلامی باشد.

ب. تصریح قانونگذار به شرط محدودکننده «رعایت محرمانگی اطلاعات اشخاص» ؛ یعنی این حاکمیت ملی بر داده های یاد شده نامحدود و مطلق نیست که با مبانی نظم حقوقی حاکم بر حفاظت از آزادی بیان روزنامه نگاران در قانون اساسی جمهوری اسلامی تطبیق دارد و بطور ضمنی نیز حق بر حریم خصوصی افراد را در چارچوب اصل بیست و پنجم مورد تاکید قرار داده است؛ بعبارتی جمع آوری و پردازش داده های شخصی افراد ، محرمانه محسوب می شود و جمع آوری ، پردازش و تبادل آنها تحت ضوابط قانونی و استانداردهای فنی آن ممکن است.

ج. **این محدودیت دسترسی نیز شامل دستگاهها و نهادهای مشمول این قانون نیز می گردد و صرفاً براساس سطوح دسترسی تعیین شده توسط کارگروه تعامل پذیری دولت الکترونیکی ممکن است**.بنابراین حاکمیت مکلف است ، بسترهای لازم و مکانیزم های کنترل و نظارت لازم برای تامین و تضمین چنین مهمی فراهم نماید

همچنین ماده ۵ همان ، زنجیره تولید ، نگهداری ، پردازش ، امنیت و تبادل داده را تحت یک حکمرانی ملی ،نظام مند نموده است؛ از شورای عالی فضای مجازی به عنوان مرجع سیاستگذاری کلان تا کارگروه تعامل‌پذیری دولت الکترونیکی به عنوان مرجع تعیین نظامات اجرایی .بنابراین دستگاه ها و نهادهای مشمول این قانون می بایست از الزامات این حکمرانی تبعیت نمایند. از نکات قابل توجه دیگر در این ماده ، تاکید مجدد قانونگذار بر «صیانت از داده های شخصی» در این زنجیره و حکمرانی یادشده می شود.ضمن اینکه وفق تبصره آن نیز قانونگذار بطور هدفمند و با توجه به اجزای اصلی این حکمرانی ملی از طریق تنظیم‌گری و مجوزدهی این نظامات را به بخش خصوصی گسترش و حاکم نموده است.

در ادامه نیز ماده ۶ قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، مسئولیت اعمال تدابیر حفاظتی و امنیتی جهت صیانت از داده ها و اطلاعات اشخاص را بر عهده دستگاه‌ها ، نهادهای مشمول قانون و ارائه‌دهندگان خدمات تحت نظارت تنظیم‌گران بخشی قرار داده است.همچنین وفق تبصره آن نیز ،دستورالعمل و استانداردهای امنیت تبادل داده‌ها، نحوه تأمین امنیت داده و ارزیابی آن مطابق نظامات و مصوبات شورای عالی فضای مجازی خواهد بود و بدین ترتیب حکمرانی یاد شده با تعیین مسئولیت حقوقی و استحکام بخشی حفاظت از داده های شخصی تحت راهبری یک شورای فراقوه ای تحکیم شده است. و علاوه بر این نیز به استناد ماده ۹ همان نیز برای متخلفین و مستنکفین از اجرای این قانون مسئولیت کیفری و اداری مقرر نموده است.

۲.۲. قانون جرایم رایانه ای و تضمین کیفری حفاظت از داده های شخصی

قانون جرایم رایانه‌ای، مشتمل بر ۵۶ ماده و ۲۵ تبصره در جلسه مورخ ۵/۳/۱۳۸۸ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در تاریخ ۲۰/۳/۱۳۸۸ به تأیید شورای نگهبان رسید. مطابق ماده ۵۵ این قانون، شماره مواد ۱ تا ۵۴ آن به عنوان مواد ۷۲۹ تا ۷۸۲ قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات) و با عنوان فصل جرایم رایانه‌ای می‌بایست منظور و شماره ماده ۷۲۹ قانون مجازات اسلامی به شماره ۷۸۳ اصلاح گردد. این قانون در چارچوب تعهدات کنوانسیون جرایم سایبری(بوداپست) و بعضی از مفاد آن از جمله حفاظت از داده ها تدوین و تصویب شده است (بابایی ،۱۴۰۲: ۵۵). موادی که بطور عمده و تمرکز کلی و عام بر حفاظت از داده ها اشعار دارند عبارتند از

- ماده ۱ قانون جرام رایانه‌ای به طور عام، دسترسی غیر مجاز به داده‌هایی که به وسیله تدابیر امنیتی حفاظت شده است را جرم انگاری نموده است(صالح احمدی، ۱۳۹۸: ۱۴) .این جرم به عنوان مقدمه و تسهیل کننده سایر جرایم رایانه‌ای محسوب و از این جهت ، جرم مانع یا مادر و یا بازدارنده شناخته می‌شود(بابایی، ۱۴۰۲). جدای از این جرم انگاری عام

نیز، قانونگذار دسترسی غیر مجاز در برخی موارد را به طور خاص جرم انگاری نموده است و برای آن مجازات تعیین نموده است؛ همچون دسترسی غیر مجاز به پایگاه‌های اطلاعاتی قانون ارتقا سلامت اداری مطابق با ماده ۳۵ این قانون(بابایی،۱۴۰۲: ۶۹).

- قانونگذار جمهوری اسلامی در موضوع جعل رایانه‌ای ، وفق بند الف ماده ۶ قانون جرایم رایانه ای ،تغییر یا ایجاد داده‌های قابل استناد و یا ایجاد یا وارد کردن متقلبانه داده به آنها را به طور غیر مجاز ،جرم انگاری نموده است(بابایی،۱۴۰۲: ۹۸–۹۹) و بر اساس ماده ۷ این قانون، استفاده با علم از این داده‌های مجعول را جرم انگاری نموده است(صالح احمدی،۱۳۹۸: ۶۰).
- قانونگذار وفق ماده ۹ ، سابوتاژ (تخریب و ایجاد اختلال در داده‌ها) و وفق ماده ۱۰آن، ایجاد مانع غیر مجاز در دسترسی به داده‌ها و نیز اقدامات یاد شده به قصد خطر انداختن امنیت، آسایش و امنیت عمومی ، علیه سامانه‌های ارائه خدمات ضروری عمومی را وفق ماده ۱۱ جرم انگاری نموده است.
- وفق ماده ۱۲ قانون جرایم رایانه‌ای ربایش داده‌های دیگری اعم از اینکه ربودن یا برداشت داده با در اختیار نبودن عین داده برای صاحب آن باشد و یا اینکه ربودن یا برداشت داده با در اختیار بودن عین داده برای صاحب آن باشد.
- قانونگذار وفق ماده ۱۳ با تعیین مصادیق کلاهبرداری رایانه‌ای مرتبط با داده (بابایی،۱۴۰۲: ۱۳۸)افرادی که در سایه اقدامات غیر مجاز یاد شده وجه یا مال یا منفعت یا خدمات یا امتیازات مالی را برای خود یا دیگری تحصیل می‌کنند را به مجازات‌هایی محکوم نموده است.
- و در نهایت با توجه به ماهیت مالکیت داده و حاکمیت و نیز حکمرانی بر آن ، وفق ماده ۱۹ و ۲۰ مسئولیت کیفری شخص حقوقی را جرم انگاری نموده است.

بر اساس تحلیل محتوی قوانین یاد شده، یافته‌های این پژوهش به شرح ذیل قابل ارائه است:

الف. بررسی مبانی و اصول حاکم بر آزادی بیان و آزادی مطبوعاتی در قانون اساسی جمهوری اسلامی به خوبی نشان می‌دهد که نقش ، جایگاه و حفظ حریم خصوصی روزنامه نگاران متناسب با یک جامعه مردم سالار دیده شده است و به تبع چنین نقش و جایگاهی از یک سو، و تجربیات جهانی می بایست به حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی بسط داده شود. اخذ نظر تفسیری شورای نگهبان در خصوص چنین ظرفیتی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، گام نخست و اساسی برای بسط و وضع مقررات لازم می باشد.

ب. از داده‌های شخصی روزنامه‌نگاران در نظام جمهوری اسلامی بر مبنا و اصول یاد شده بر اساس دو مقرره عام قانون مدیریت داده و اطلاعات ملی (دوام) و قانون جرائم رایانه ای، و بطور کلی همچون سایر افراد ، حفاظت می گردد؛ به عبارت دیگر یک قانون خاص و شفاف در این خصوص وجود ندارد و روزنامه نگاران هم سطح با سایر شهروندان دیده شده اند؛

اولا. تحلیل مواد قانون دوام نشان داد که هر چند این قانون با فاصله گرفتن از طرح اولیه خود جامعیت لازم وفق سیاست های کلی قانونگذاری را از دست داده است اما همین قانون کنونی نیز یک چارچوب هنجاری کلی و محکم برای حفاظت از داده‌های شخصی را تحت مالکیت و حاکمیت ملی ، حکمرانی حفاظت از داده در تمامی سطوح ، تکالیف و تعهدات دارای ضمانت اجرای لازم فراهم نموده است. با این حال و علی رغم اینکه این قانون ظرفیت های ساختاری لازم برای وضع مقررات خاص برای حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران در راستای تامین و تضمین آزادی بیان و مطبوعاتی با توجه به نقش ویژه آن در جوامع مردم سالار دارد اما به دلیل اینکه در خصوص اعمال حاکمیت بر جمع آوری و پردازش داده ها از سوی بن سازه ها و سکوهای خارجی هیچ مکانیزم و نظارت موثری وجود ندارد، با چالش جدی مواجه است .

ثانیا . قانون جرائم رایانه‌ای هم به عنوان تضمین کیفری ، به طور عام و بدون تمایزی بین داده شخصی و داده غیر شخصی ؛ آن را مورد توجه قرار داده است و بطور کلی در این قانون ، به داده شخصی پرداخته نشده است و فقط در مواردی به نمونه هایی از آن اشاره شده است. در واقع ما با یک نظم صیانتی برای داده های شخصی و یا داده های شخصی قشر خاص مواجه نمی شویم و

این وضعیت به تدوین آن برای آحاد افراد کشور باز می گردد. به همین دلیل برای حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران که از یک وضعیت کلی ، غیر مستقیم و پراکنده در این قانون برخوردار است، می بایست به نظر تفسیری شورای نگهبان، نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضائیه و آرای قضایی صادره تکیه نمود تا یک حمایت نظام‌مند و پیشگیرانه از داده شخصی روزنامه نگاران شکل بگیرد.

در نهایت، این یافته‌ها نشان می‌دهد که اگرچه چارچوب حقوقی و کیفری یادشده در جمهوری اسلامی ایران ، ساز و کار مناسب و قابل دفاعی برای حفاظت از داده‌های شخصی روزنامه نگاران در راستای تضمین بنیادهای نظری حقوق رسانه ارائه می کند، اما فقدان مقرره خاص ، و کلی و عام بودن قوانین یاد شده ، در اجرا نمی‌تواند مفهوم متمایزِ حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی را ارائه کند. از این رو، در گام اول وضع مقررات خاص براساس قانون دوام و ایجاد رویه اجرایی و قضایی می‌تواند در تکوین چنین وضعیتی بسیار موثر است.به‌عنوان راهکارهای پیشنهادی، در دو سطح ، موارد ذیل قابل طرح و بررسی است و می‌تواند در بهبود سیاست‌گذاری‌ها و قاعده گذاری های مربوط به حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران کمک شایانی نماید.

– با وجود بهره گیری اتباع ایرانی داخل کشور از جمله روزنامه نگاران از بن سازه های خارجی و عدم اعمال حاکمیت ملی بر جمع آوری و پردازش داده های شخصی آنان ، هیچ تضمینی برای صیانت و حفاظت از این داده ها وجود ندارد. از این رو لازم است که در وهله اول ، شورای عالی فضای مجازی به عنوان مرجع سیاستگذاری حکمرانی داده و اطلاعات ملی نسبت به اعمال حاکمیت ملی بر فعالیت های خارجی یاد شده وفق مواد ۴ و ۵ قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی(دوام) اقدام نماید.

– به استناد ماده ۶ قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، دستگاه ها و نهادهای مشمول قانون نیز تدابیر حفاظتی و امنیتی لازم را در این خصوص اتخاذ نمایند و بطور شفاف از جمله به جامعه روزنامه نگاری اعلان گردد.

– در سطح داخلی نیز تکمیل مقررات مربوط به قانون دوام با تاکید بر حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران می بایست مورد توجه لازم قرار بگیرد. البته این مهم مستلزم اخذ نظر تفسیری شورای نگهبان قانون اساسی می باشد. در این روند نیز علاوه بر بهره گیری از قوانین کشورهای پیشرو ، باید با در نظر گرفتن اقتضائات کنونی ، نسبت به اصلاح قانون مطبوعات به اقتضای ورود به عصر هوش مصنوعی اقدام شود. همچنین، با ارتقا و تحکیم همکاری بین دولت و مجامع مطبوعاتی و روزنامه نگاری داخلی و استفاده از تجربیات اتحادیه اروپا می‌توان در حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران کمک شایانی کرد.

– در سطح داخلی، کارگروه تعامل پذیری دولت الکترونیکی به طور شفاف و صریح می بایست سطوح دستگاهها و نهادهای مشمول این قانون و ارائه دهندگان خدمات ذیل تنظیم گران بخشی، امکان دسترسی و تبادل داده ها و اطلاعات ملی را صرفاً براساس سطوح دسترسی تعیین شده فراهم نمایند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی ظرفیت های قانونی در جمهوری اسلامی ایران برای حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی انجام شد. در این چارچوب سعی شد یا بهره گیری از روش تحلیل متون قانونی با تاکید بر قانون اساسی، قانون دوام و قانون جرایم رایانه ای، ابعاد مختلف مسئله مورد بررسی قرار گیرد.نتایج این پژوهش در چارچوب سئوالات اصلی آن نشان داد که اولا نقش و جایگاه روزنامه نگاران در یک جامعه مردم سالار نسبت به سایر افراد متمایز است و حتی زندگی شخصی آنان بطور غیرمستقیم با بنیان های نظری حقوق رسانه و آزادی بیان پیوند ناگسستنی پیدا می کند. چراکه حق آزادی بیان، زیربنای اصلی حقوق رسانه محسوب می شود و سایر آزادی‌ها و حقوق رسانه ای همچون آزادی مطبوعات ، آزادی اطلاعات، استقلال رسانه ای و رهایی از سانسور ، ریشه در این آزادی بشری دارند و بطور کامل متاثر از آن می باشند. بنابراین

هرگونه اختلال سیستمی در زندگی شخصی روزنامه نگاران در بستر بن سازه های ادغام یافته با هوش مصنوعی ، می تواند بر کل این زنجیره و ارتباطات ، تاثیر منفی بگذارد.

ثانیا از این منظر، حفاظت از داده‌های شخصی در فرآیند روزنامه نگاری مبتنی بر هوش مصنوعی اهمیت و ضرورت ویژه پیدا می کند چراکه عرصه روزنامه و فعالیت های روزنامه نگاری نیز از آن تأثیر می پذیرد و تقویت آزادی بیان و مطبوعات را بدنبال دارد و این خود می تواند زمینه آگاهی های عمومی و استمرار مشارکت و نظارت مردمی را فراهم و همچنین شفاف سازی حکومت ، پاسخگویی حکومت و مبارزه با فساد اداری را مهیا کند. همچنین کارکرد اصلی رکن چهارم مردم سالاری ، و خاصه بنیادهای نظری حقوق رسانه یعنی استقلال رسانه ها ، تکثرگرایی رسانه ای و تنظیم گری رسانه ها به مدد آن تضمین می گردد.

ثالثا، بررسی نظم حقوقی حاکم بر آزادی بیان و آزادی مطبوعاتی در قانون اساسی جمهوری اسلامی نشان داد که نقش ، جایگاه و حفظ حریم خصوصی متناسب با یک جامعه مردم سالار دیده شده است . ضمن اینکه از داده‌های شخصی روزنامه‌نگاران در نظام جمهوری اسلامی بر مبنا و اصول یاد شده بر اساس دو مقرره عام و کلی قانون مدیریت داده و اطلاعات ملی (دوام) و قانون جرائم رایانه ای، همچون سایر افراد ، تحت حاکمیت ملی حفاظت می گردد. به عبارت دیگر یک مقرره خاص همچون موارد دیگر وجود ندارد و روزنامه نگاران هم سطح با سایر شهروندان دیده شده اند.

این مطالعه و نتایج آن می‌تواند در چارچوب قانون دوام برای سیاستگذاری شورای عالی فضای مجازی در جهت تدوین مقررات خاص و شفاف برای حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران مورد استفاده قرار بگیرد. با وجود این همچنانکه در یافته ها اشاره گردید این اقدامات موکول به اخذ نظر تفسیری از شورای نگهبان و همچنین اعمال حاکمیت بر بن سازه ها و سکوهای خارجی ادغام یافته با هوش مصنوعی می باشد. نظر به اینکه در این پژوهش با توجه به موضوع و دامنه آن با محدودیت‌هایی مواجه بود، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده ، تاثیر عدم حفاظت از داده های شخصی روزنامه نگاران بر هر یک از بنیادهای نظری حقوق رسانه در عصر هوش مصنوعی ، مطالعه تفصیلی صورت پذیرد. بطور کلی این نتایج می تواند در روشن تر شدن این موضوع مهم برای جامعه رسانه ای کشور مفید فایده باشد و مبنایی برای سیاستگذاری های این حوزه گردد.

ملاحظات اخلاقی

- نویسندگان اظهار داشته اند که در طول آماده‌سازی این اثر، به «اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نوشتن» توجه داشته اند.
- نویسندگان اظهار داشته اند که اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع

ابوذری، مهرنوش (۱۴۰۲). حقوق و هوش مصنوعی، تهران: نشر میزان.

احمدوند، بهناز و جهانشاهی، آرتین.(۱۴۰۲)، بررسی تطبیقی مفهوم داده های شخصی در نظام حقوقی اتحادیه اروپا و ایران . پژوهش های حقوق تطبیقی. ۲۷(۱)، ۱۰۵-۱۳۲.

افراسیاب، محبوبه و ناصر، محبوبه.(۱۳۹۹)،چهارچوب های حقوقی حفظ امنیت پردازش داده های خصوصی:مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا.فصلنامه حقوق اسلامی، ۱۷(۶)، ۲۰۹-۲۳۲.امیری ، جهاندار و ویسی سرچمی ، ارسلان. (۱۴۰۴)، جایگاه هوش مصنوعی و الگوریتم در خودکارسازی رسانه‌های خبری و پیامدهای آن ، علوم خبری، ۱۴(۳)، ۴۲-۶۲.

انصاری، باقر(۱۴۰۰) . حقوق رسانه ،چاپ سیزدهم، تهران : انتشارات سمت.
انصاری، باقری (۱۴۰۱). حقوق ارتباطات جمعی،چاپ دهم، تهران: انتشارات سمت.
بابایی، جواد (۱۴۰۲). جرایم رایانه‌ای و آیین دادرسی حاکم بر آن، مرکز آموزش قوه قضاییه ، چاپ هشتم ،تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه.
بیگلربیگی، کیان ،. صلح چی ، سارا و عزیزی ستار .(۱۴۰۴) ، حقوق خبرنگاران در زمان مخاصمات مسلحانه، علوم خبری، ۱۴(۲)، ۱-۲۷.
جعفری لنگرودی ، محمد جعفر (۱۳۷۴).ترمینولوژی حقوق ، چاپ هفتم ، تهران: انتشارات گنج دانش .
رجبی ، ابوالقاسم .(۱۴۰۲) ، گزارش شناسایی خلأهای قانونی حفاظت از داده ها در زنجیره ارزش داده ها با مقایسه قوانین ایران و ایالات متحده آمریکا (۲): قانون اساسی، قوانین و مقررات فدرال و ایالتی.مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی ، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن:گروه فناوری اطلاعات و ارتباطات. شماره مسلسل: ۱۸۹۵۸. ۱-۲۴
رجبی، ابوالقاسم (۱۴۰۳). شناسایی خلأهای قانونی حفاظت از داده‌ها در زنجیره ارزش داده‌ها با مقایسه قوانین ایران و ایالات متحده آمریکا (۳): قوانین مصوب و طرح‌های اعلام وصول شده در کنگره. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی ، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن:گروه فناوری اطلاعات و ارتباطات. شماره مسلسل: ۱۹۹۳۶. ۱-۳۱
سیاهکلی،لطف الله و فردرو محسن(۱۳۹۰). مدیریت در فضای نوین ارتباطی. تهران ، انتشارات محسن عباسی.
صالح احمدی، سحر (۱۳۹۸). جرایم رایانه ای در نظم کنونی، چاپ اول ، تهران: نشر کتاب آوا .
قاضی ، ابوالفضل(۱۳۷۳). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی.جلد اول کلیات و مبانی .تهران .انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
قناد، فاطمه و شریف، الهام (۱۴۰۰). مطالعهٔ اجمالی حمایت از داده های شخصی در نظام حقوقی ایران و سند مقررات عمومی حفاظت از داده های اتحادیهٔ اروپا.دوفصلنامهٔ تخصصی حقوق فناوریهای نوین، ۲(۴). ۱-۲۲.
محمودی، امیر رضا و بحرکاظمی، مریم. (۱۴۰۳). هوش مصنوعی و تأثیر آن بر امنیت سایبری و حق بر حریم خصوصی. پژوهش‌های بنیادین در حقوق، ۱(۳)، ۸۶-۱۰۴. https://www.ensani.ir/fa/article/582208
محمودی پرچینی، مرتضی،. ریاضی، لادن ،. پورابراهیمی، علیرضا و امین موسوی، سید عبداله .(۱۴۰۳)، مقایسه قوانین حفاظت از داده‌های شخصی: مقررات عمومی منحصربه‌فرد تحت مقررات حفاظت از داده‌های عمومی اتحادیه اروپا و قوانین ایالات متحده ، علوم خبری، ۱۳(۴) ، ۲۲۴-۲۰۴ .
مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، سیاستهای کلی نظام قانون گذاری، https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1303086
مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، طرح حمایت و حفاظت از داده و اطلاعات شخصی، https://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/1675111
مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution
مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی ، قانون مدیریت داده ها و اطلاعات ملی، https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1753599
مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی ، دستورالعمل اجرایی بهبود حفاظت از حریم خصوصی کاربران و شیوه جمع‌آوری، پردازش و نگهداری اطلاعات کاربران در سامانه-ها و سکوهای فضای مجازی، https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1797869
ولدرج، مایکل (۱۴۰۰). هوش مصنوعی. ترجمه ابوالفضل حقیری قزوینی. تهران: انتشارات تمدن علمی.
هاشمی، سید محمد(۱۳۷۴). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران. جلد اول اصول و مبانی کلی نظام . چاپ اول. تهران .ناشر دانشگاه شهید بهشتی .

References

Abouzari, M. (2023). Law and Artificial Intelligence. Tehran, Mizan Publishing. (in Persian)

Afrasiab, M., & Naser, M. (2020). Legal frameworks for maintaining the security of private data processing: A comparative study in Iranian law and the European Union. Journal of Islamic Law, 17(6), 209–232. (in Persian)

Ahmadvand, B., & Jahanshahi, A. (2023). Comparative studying the personal data in the European Union and Iranian legal system. Comparative Law Research Quarterly, 27(1), 105–132. (in Persian)

Aidun, E. (2025). Data Privacy in the Digital Age: A Comparative Analysis of U.S. and EU Regulations, University of Cincinnati Law Review Vol. 93. https://uclawreview-org.cdn.ampproject.org/v/s/uclawreview.org/2025/03/05/data-privacy-in-the-digital-age-a-comparative-analysis-of-u-s-and-eu-regulations/

Amiri, J., & Vaisi Sarchemi, A. (2025). The role of artificial intelligence and algorithms in the automation of news media and its implications. News Science, 14(3), 42–62. (in Persian)

Ansari, B. (2021). Media Law. Tehran, Samt Publications. (in Persian)

Ansari, B. (2022). Mass Communication Law. Tehran, Samt Publications. (in Persian)

Babaei, J. (2023). Computer Crimes Act. Tehran: Center for Publications and Press of the Judiciary. (in Persian)

Bharati,R. K. (2024).The Right to Privacy in the Age of Artificial Intelligence: Challenges and Legal Frameworks. Dastavej Research Journal, 54(7).27_38 https://dastavej.net/volume-54-issue-7/

Biglarbeigi, K., Solhchi, S., & Azizi, S. (2025). Journalists' rights in armed conflicts. News Science, 14(2), 1–27. (in Persian)

General Data Protection Regulation(GDPR): https://gdpr-info.eu/

Ghanad, F., & Sharif, E. (2021). Comprehensive study of personal data protection in Iran's legal system and European general data protection regulations. New technologies law)Modern Technologies Law Journal(, 2(4), 1–22.

Ghazi, A. (1994). Constitutional law and political institutions (5th ed., Vol. 1, Foundations and generalities). Tehran, Tehran University Press. (in Persian)

Hashemi, S. M. (1995). Constitutional law of the Islamic Republic of Iran: Vol. 1. General principles and foundations of the system (1st ed.). Shahid Beheshti University Press. (in Persian)

International Covenant on Civil and Political Rights : https://iran.un.org/en/106018-international-covenant-civil-and-political-rights

Islamic Parliament Research Center (IPRC). The Constitution of the Islamic Republic of Iran:https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution

Islamic Parliament Research Center (IPRC). National Data and Information Management Act:https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1753599

Islamic Parliament Research Center (IPRC). Bill on the Protection and Support of Personal Data and Information: https:https://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/1675111

Islamic Parliament Research Center (IPRC). Executive Directive on Enhancing the Protection of Users' Privacy and on the Methods for the Collection, Processing, and Retention of User Information in Online Systems and Platforms: https:https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1797869

Islamic Parliament Research Center (IPRC). The General Policies on Legislation:https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1303086

Jafari Langroudi, M. J. (1995). Legal terminology. Tehran: Ganj-e Danesh Publications. (in Persian)

Loso, J., Solapari, N., & Karauwan, D. E. S. (2024). A bibliometric analysis of legal approaches to personal data protection. The Easta Journal of Law and Human Rights, 2(3), 165–175.

Mahmoudi, A. R., & Bahr Kazemi, M. (2024). Artificial intelligence and its impact on cyber security and the right to privacy. The Fundamental Research in Law, 1(3), 86–104(in Persian).

Mahmodi Parchini, M., et al., (2025). Comparison of Personal Data Protection Laws: Unique General Regulations under the European Union's General Data Protection Regulation (GDPR) and United States Laws. News Science, 13(4), 204–224. (in Persian)

Macovei, M. (2004). Freedom of expression: A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights (2nd ed., Human rights handbooks No. 2). Council of Europe Publishing.

Rajabi, A. (2023). Report on identifying legal gaps in data protection in the data value chain with a comparison of the laws of Iran and the United States (2): Constitution, federal and state laws and regulations. the Islamic Parliament Research Center (IPRC), Office of Energy, Industry and Mining Studies, Information and Communication Technology Group. (Report No. 18958). 1–24. (in Persian).

Rajabi, A. (2024). Report on identifying legal gaps in data protection in the data value chain with a comparison of the laws of Iran and the United States (2): Constitution, federal and state laws and regulations. the Islamic Parliament Research Center (IPRC), Office of Energy, Industry and Mining Studies, Information and Communication Technology Group. (Report No. 19936). 1–31. (in Persian)

Saleh Ahmadi, S. (2019 Computer Crimes Act. Tehran: Ava Book Publications .(in Persian)

Siahkali, L., & Fardrou, M. (2011). Management in the new communication environment. Tehran: Mohsen Abbasi Publications. (in Persian)

Universal Declaration of Human Rights:https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Wooldridge, M. (2021). Artificial Intelligence. translated by Abolfazl Haghighi Qazvini, Tehran: Tamaddon Elmi. (in Persian).

Voorhoof, D. (2017). Freedom of expression versus privacy and the right to reputation: How to preserve public interest journalism. In S. Smet & E. Brems (Eds.), When human rights clash at the European Court of Human Rights (148–170). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780198795957.003.0009